

Anton Larsson

Byte av elstolpar i Finsta

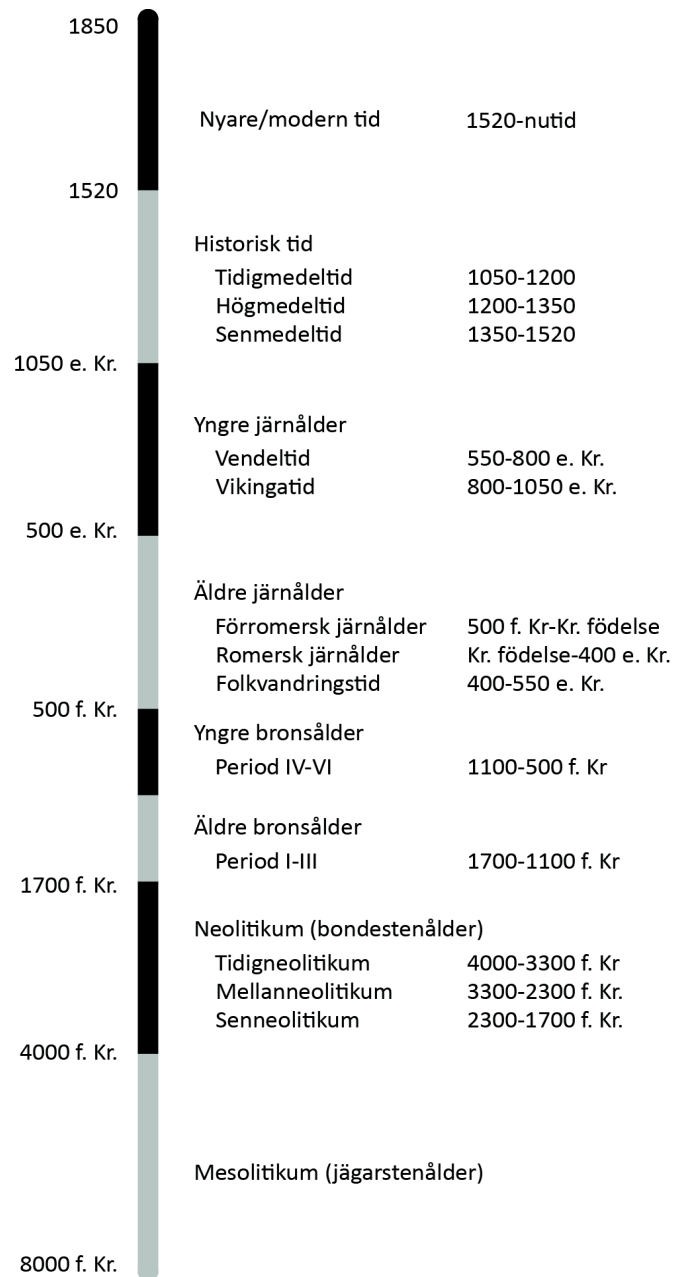
UA rapport 2025/11

Arkeologisk schaktningsövervakning
Lst dnr 54227-2024

Uppland
Stockholms län
Norrälje kommun

Skederids socken
FINSTA 1:40
FINSTA 1:66

L2015:2440

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. Villkor finns tillgängligt på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>. Undantaget är Lantmäteriets kartmaterial.

Fotografier: Uppdrag arkeologi (om annat ej anges).

Omslagsbild: Vy över UO mot söder.

Producerad av Uppdrag arkeologi i Sverige AB.

Stockholm 2025.

Byte av elstolpar i Finsta

UA rapport 2025/11

Anton Larsson

Innehåll

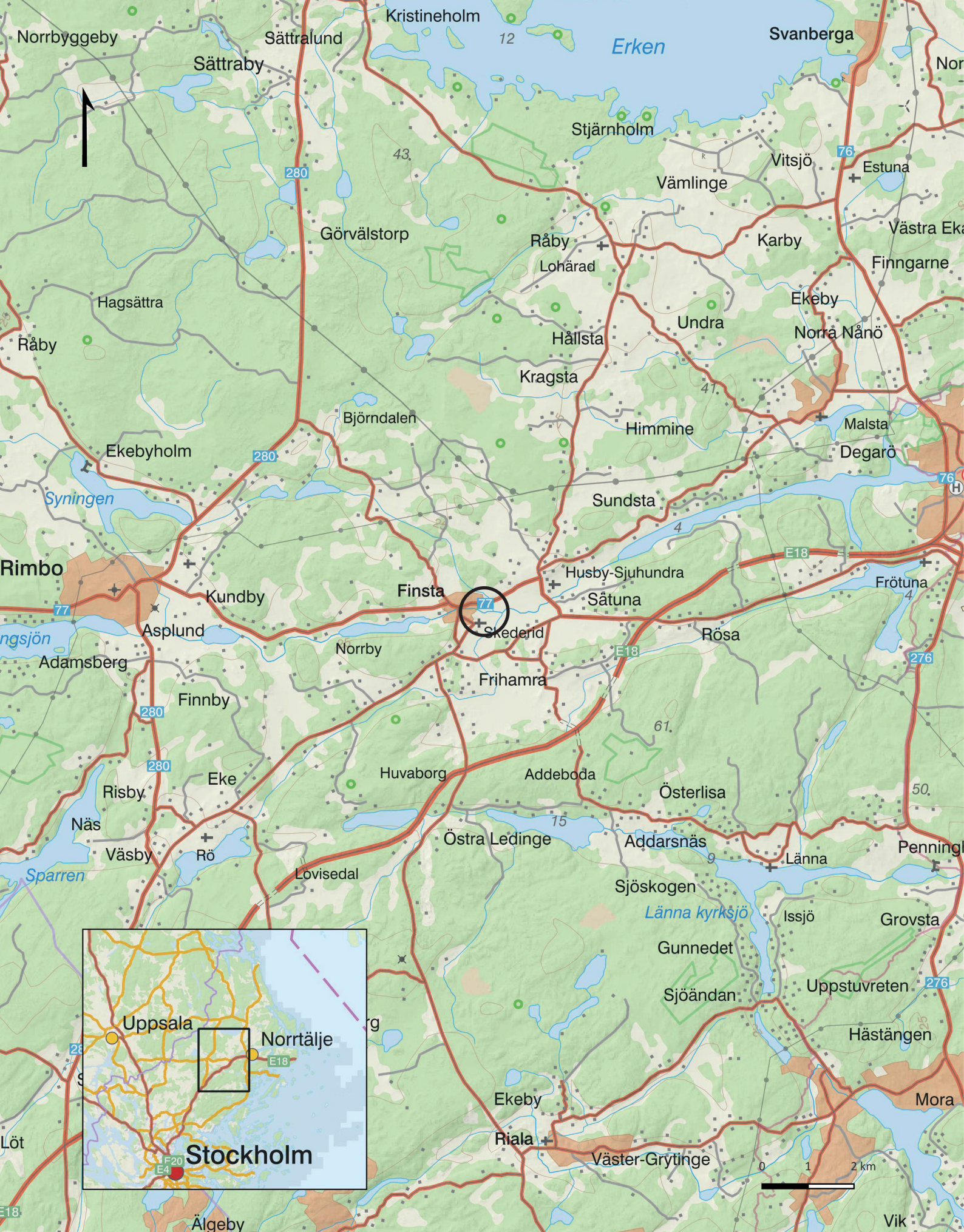
Administrativa uppgifter	5
Sammanfattning	7
Bakgrund	8
Antikvarisk bakgrund	8
Topografi, fornlämningsmiljö och undersökningsområde	8
Tidigare undersökningar	9
Genomförande	10
Syfte	10
Metoder och arbetsmoment	10
Dokumentation	10
Fyndstrategi	10
Analyser	10
Rapportering och distribution	10
Resultat	11
Kartanalys	11
Schaktningsövervakning	11
Bedömning	12
Utvärdering av undersökningsplan	13
Referenser	14

Bilaga

1. Schakttabell

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr:	54227-2024 (2024-11-04)
Uppdrag arkeologi projektnr:	24042
Landskap:	Uppland
Län:	Stockholm
Kommun:	Norrtälje
Socken:	Skederid
Fastighet:	FINSTA 1:40, FINSTA 1:66
Fornlämning:	L2015:2440
Uppdragsnr Fornreg:	202401722
Läge:	Fastighetskartan blad 66G 2JN FINSTA N: 6627490, E: 697108
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Undersökt yta:	83 m ²
Projektgrupp:	Anton Larsson (projektledare) Richard Grönwall (redaktion)
Företagare:	Vattenfall Eldistribution AB
Undersökningsperiod:	2025-04-14 – 2025-04-16
Dokumentationsmaterial:	Digital projektdatabas och inmättningsfiler förvaras tills vidare hos Uppdrag arkeologi
Fynd:	Nej

Figur 1. Översiktskarta med läget för den arkeologiska schaktningsövervakningen markerat med cirkel. Skala 1:100000.

Sammanfattning

En arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning genomfördes under april år 2025 inom fastigheterna FINSTA 1:40 och FINSTA 1:66 i Skederids socken, Norrtälje kommun och Stockholms län (fig. 1). Bakgrunden var att Vattenfall Eldistribution AB planerade för rasering av befintlig elstolpe och luftledning samt resning av nya elstolpar med stag med tillhörande schaktning för anslutning till en ny kopplingsstation. Schakten skulle grävas inom fornlämningsområdet till gravfältet L2015:2440, som är registrerat som en fornlämning i Kulturmiljöregistret (fig. 3). Länsstyrelsen i Stockholm beslutade mot bakgrund av detta att arbetena skulle ske under arkeologisk schaktningsövervakning, i syfte att dokumentera och undersöka eventuella lämningar och kulturlager

som berördes (beslut dnr 54227–2024). Inför fältarbetet genomfördes även en mindre kartstudie för att bedöma områdets historiska karaktär och utveckling.

Totalt grävdes åtta schakt som sammanlagt omfattande en 83 m² stor yta (fig. 10). Schaktens djup varierade mellan 0,2–1,7 meter. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades.

Bakgrund

Antikvarisk bakgrund

Vattenfall Eldistribution AB planerade för rasering av befintlig elstolpe och luftledning samt för resning av nya elstolpar med stag och anslutning till en ny kopplingsstation inom fastigheterna FINSTA 1:40 och FINSTA 1:66 i Norrtälje kommun (fig. 1 och 3). Arbetena omfattade schaktning inom fornlämningsområdet till gravfältet L2015:2440. Länsstyrelsen i Stockholm bedömde att fornlämningen inte var av sådan betydelse att den utgjorde hinder för arbetsföretaget, under förutsättning att eventuella berörda delar av fornlämningen undersöktes och dokumenterades. Länsstyrelsen beslutade mot bakgrund av detta att en arkeologisk undersökning i form av arkeologisk schaktningsövervakning skulle ske i samband med arbetsföretaget (beslut dnr 54227-2024). Fältarbetet genomfördes under perioden 14–16 april 2025. Kostnadsansvarig företagare var Vattenfall Eldistribution AB.

Topografi, fornlämningsmiljö och undersökningsområde

Undersökningsområdet (UO) omfattade fem närliggande ytor, med en sammanlagd area av cirka 109 m², belägna i en sydvänd sluttning som sträcker sig från gravfältet L2015:2440 och vidare mot söder ned till plan åkermark vid Finstavägen (fig. 3). Höjden över havet uppgår här till mellan 12–15 meter och området

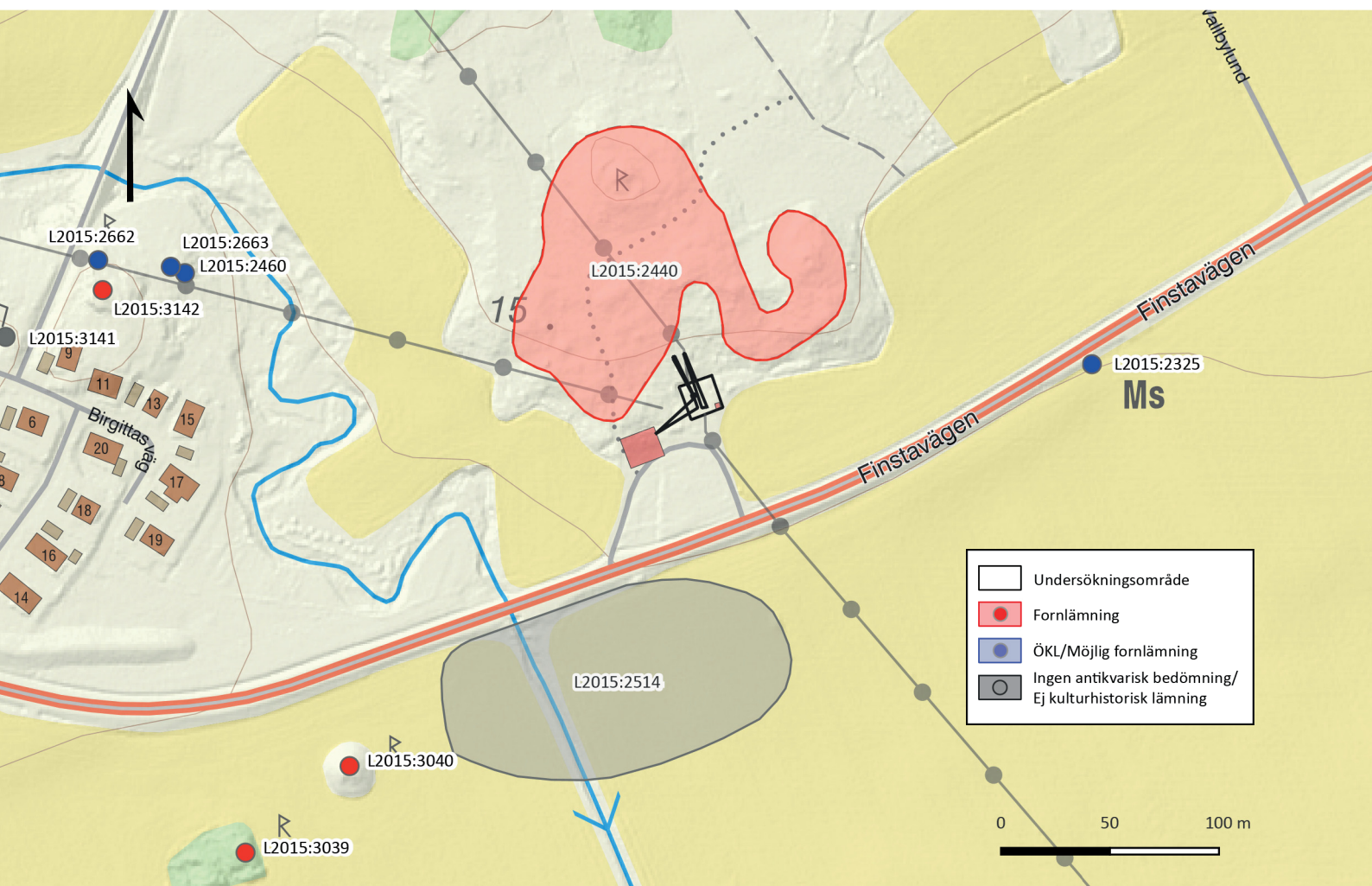
bör således ha legat under vatten fram till omkring den äldre järnålderns början, för att därefter under lång tid varit strandnära (SGU Strandförskjutningsmodell). Markslaget utgörs av sandig morän vars lägre liggande delar övergår i postglacial lera (SGU Jordartskartan). I sluttningen förekommer även rikligt med cirka 0,5–1 meter stora stenblock samt sentida ansamlingar av röjningssten, sannolikt deponerade där med maskin. Vegetationen utgjordes av tuvig gräsmark med inslag av en, lövträd och sly och miljön domineras idag visuellt av infrastruktur kopplad till elkraftnätet, med ställverk, kopplingsstationer, elstolpar med mera (fig. 2).

Gravfältet L2015:2440 är beläget på krönet norr om UO och är cirka 150x100 meter stort och bestående av ett 50-tal ovan mark synliga gravar. Gravarna omfattar 10 högar, 33 runda stensättningar, sex rektangulära stensättningar och en treudd. De två största gravhögarna är 13 respektive 17 meter i diameter. Flera av gravarna är skadade och åtskilliga är svåra att urskilja på grund av vegetationen. Gravfältet har inte undersökts men kan med utgångspunkt från gravformerna preliminärt dateras till yngre järnålder (se till exempel Ambrosiani 1964:104).

Såväl Finsta gårds ägor som Skederids socken överlag är rika på fornlämningar, varav de allra närmaste

Figur 2. Vy över UO mot söder.

Figur 3. Topografisk karta med UO samt registrerade lämningar i KMR. Skala 1:5000.

kan nämnas för att kontextualisera platsen. Cirka 80 meter söder om UO ligger L2015:2514, vilken utgör en fyndplats för tidigkristna kistgravar (se Tidigare undersökningar), och strax väster om detta ligger den monumentala högen L2015:304, vilken är omkring 18 meter i diameter stor och tre meter hög, samt även stensättningen L2015:3039. Cirka 250 meter väst om UO finns stensättningen L2015:3142 samt ett antal fornlämningsliknande lämningar (KMR). På något längre avstånd finns ett stort antal ytterligare ensamliggande gravar, gravfält, boplatslämningar, runstenar, fornborgar, med mera. Med tanke på UO:s läge, i den fornlämningsstäta dalgången längs med Husbyån mellan Skederids kyrka i väst och Husby-Sjuhundra kyrka i öst (del av den s.k. "Sjuhundraleden"), bedömdes finnas potential för att tidigare okända anläggningar i anslutning till gravfältet L2015:2440, i form av till exempel boplatslämningar, skulle kunna påträffas.

Tidigare undersökningar

Åtskilliga arkeologiska insatser har genomförts inom Skederids socken och Finstatrakten sedan 1900-talets

första hälft, varav en mycket nära den nu aktuella schaktningsövervakningen. Fyndplatsen L2015:2514, formellt belägen cirka 80 meter söder om UO men enligt uppgift endast schematiskt avgränsad, påträffades i samband med lertäkt år 1947 (fig. 3). Då framkom två kistbegravningar som undersöktes arkeologiskt och som, utöver kistspikar, även innehöll en kam. Gravarna daterades till vikingatid (Ramström 2015:27). Platsen kan därmed antas utgöra en tidigkristen begravningsplats, vilket kan ha koppling till det åtminstone delvis antaget vikingatida gravfältet L2015:2440.

UO har i modern tid berörts av en arkeologisk utredning etapp 1, vilken genomfördes år 2015 i anknäring till ombyggnation av väg 77 (Finstavägen). Vid detta tillfälle noterades ett möjligt vadställe i anslutning till läget för kistgravarna vid L2015:2514, och ett område på en södervänd förhöjning nära fyndplatsen pekades ut som ett möjligt boplatsläge (Ramström 2015:27). Ytan är belägen i direkt söder om det här aktuella UO.

Genomförande

Syfte

Syftet med schaktningsövervakningen var att vetenskapligt undersöka och dokumentera eventuella lämningar och kulturlager som berördes av det planerade schaktningsarbetet.

Metoder och arbetsmoment

En mindre kartanalys genomfördes inför den arkeologiska schaktningsövervakningen, i syfte att bedöma landskapsbildens karaktär före det att elnätsinfrastrukturen etablerades på platsen, och därigenom avgöra vilken typ av lämningar som kunde komma att påträffas vid fältarbetet. Studien omfattade en rektifiering och analys av kartmaterial tillgängligt digitalt i Lantmäteriets historiska kartarkiv.

Den arkeologiska fältinsatsen omfattade schaktningsövervakning. De grävda schakten skulle plandokumenteras (mätas in) och samtliga påträffade anläggningar skulle dokumenteras och undersökas. Om mer omfattande lämningar påträffades skulle kontakt tas med Länsstyrelsen för samråd. Schaktningsarbetet genomfördes med skiktvisa skoptag och övervakades av en arkeolog till dess att dess maxdjup nåddes. Schakten grävdes med larvburen grävmaskin försedd med kabelskopa. Vid behov rensades delar av schaktens innehåll för hand med fyllhammare och skärslev. Som underlag inför och under fältarbetet användes de uppgifter som inhämtats i samband med kartanalysen. Delar av schakten återfylldes under loppet av fältarbetet för att möjliggöra förflyttning av grävmaskin.

Dokumentation

Schakten och alla relevanta fältobservationer skulle mätas in och beskrivas. Samtliga inmätningar i fält gjordes med RTK-GPS. Beskrivningar i text och revideringar av tidigare registrerade uppgifter gjordes digitalt eller analogt med koppling till inmättnings-ID. Undersökningsområdet, schaktet och berörda lämningar fotograferades. Samtliga insamlade fältdata, undantaget fotografier, har lagrats och sammanställts i dokumentationssystemet Intrasis (ver. 3.2.0). Vidarebearbetning av fältdata och upprättande av skalenliga och koordinatbestämda planer har skett i programvaran QGIS (ver. 3.16.14) och Adobe Illustrator. Även rektifiering av historiskt och annat kartmaterial har skett i QGIS.

Tillägg och justeringar i Kulturmiljöregistret (KMR) har gjorts via Fornreg. Antikvariska bedömningar

har utgått från Riksantikvarieämbetets (RAÄ) rekommendationer (lämningstyplista ver. 5.0). Resultaten redovisas i denna rapport, som efter Länsstyrelsens godkännande har laddats upp och lagrats digitalt i Riksantikvarieämbetets e-tjänst för lagring av arkeologisk dokumentation.

Fyndstrategi

Om fynd påträffades skulle de omhändertas enligt Riksantikvarieämbetets anvisningar i ”Fysiskt omhändertagande av arkeologiskt fyndmaterial” och ”Vägledning för tillämpning av kulturmiljölagen. Uppdragsarkeologi”.

Analys

Vedartsanalys

Vedartsanalyser planerades att genomföras i syfte att bestämma eventuella träprovers egenålder och för att erhålla lämpligt provmaterial inför ¹⁴C-analys.

¹⁴C-analys

¹⁴C-analyser planerades att genomföras i syfte att kunna datera eventuella påträffade anläggningar och för att fastställa deras antikvariska status.

Rapportering och distribution

För rapporteringen gällde anvisningarna i Riksantikvarieämbetets ”Vägledning för tillämpning av Kulturmiljölagen. Uppdragsarkeologi.” Schaktningsövervakningens resultat skulle redovisas skriftligen i en rapport, vars omfattning skulle anpassas till dess resultat. Rapporten skulle omfatta skalenliga planer och beskrivningar, redovisning av metoder och genomförande, grundläggande arkeologiska tolkningar och en värdering av måluppfyllelse i relation till undersökningsplanen. Genomförda insatser och resultat har efter godkännande av Länsstyrelsen Stockholm registrerats i KMR. Rapporten finns lagrad och är tillgänglig digitalt via Riksantikvarieämbetets e-tjänst för lagring av arkeologiska rapporter.

Resultat

Kartanalys

Den äldsta karta som visar UO i närmare detalj utgörs av en arealavmätning över Finsta säteris ägor från år 1870 (LMA aktbeteckning 01-ske-50). Kartan visar att höjden med gravfältet L2015:2440 då utgjordes av betesmark och att delar av sluttningarna nedanför denna, inklusive delar av UO, brukades som åkermark. Möjligen har ytan varit kraftigt stenbemängd, vilket indikeras av svarta prickar som har ritats in på kartan. 1901–1906 års häradsekonomiska karta (RAK aktbeteckning J112-85-11) visar på en liknande situation. Vid tiden för 1966 års ekonomiska karta hade dock en elnätsstation etablerats på platsen (RAK aktbeteckning J133-11J5a66).

Schaktningsövervakning

Undersökningsområdet kan grovt indelas i tre olika ytor av markant olika karaktär: en nordlig, en central, och en sydlig. Totalt grävdes åtta schakt med en sammanlagd area på omkring 83 m² (fig. 10, bilaga 1).

Den norra ytan omfattade den delvis kuperade, gräsbeväxta och stenblocksbemängda slänten omedelbart nedanför gravfältet L2015:2440 (fig. 5). Marken föreföll här vara delvis störd i samband med sentida ingrepp, sannolikt skett för resandet av tidigare elstolpar. Här grävdes två schakt (S210 och S220) som utgjorde gropar för stag, vilka skulle förankra den nya stolpe som skulle resas på platsen (fig. 6). Schakten grävdes till ett djup av 1,3 respektive 1,5 meter. Även de nordligaste cirka 20 löpmetrarna av det långa ledningsschaktet 300 berörde ytan, inom vilket marksla-

Figur 6. Grävning av schakt 210. Foto mot väst.

get genomgående bestod av mörkbrun sandig silt med rikliga inslag av sten som underlagrades av en C-horisont av gråbrun lerig silt.

Den centrala ytan innehöll såväl moderna kopplingsstationer och pyloner som äldre fundament av flera generationers elnätsinfrastruktur och var såväl hårdgjord som inhägnat med ett metallstaket försett med djupa betongfästen. De mellersta cirka 16 löpmetrarna av schakt 300 berörde ytan (fig. 7 och 10). I omedelbar anslutning till detta grävdes även det bredare men ytliga schaktet S291 (fig. 8 och 10). Inom ytans södra del grävdes även större delen av de två

Figur 5. Schaktning inom den norra ytan. Foto mot öster.

Figur 7. Schakt 300 inom den centrala ytan. Foto mot norr.

Figur 8. Grävning av schakt 291. Foto mot söder.

staggroparna S250 och S280, till ett djup av 1,4 respektive 1,7 meter. Samtliga schakt som grävdes inom det inhägnade området befanns innehålla fyllnadsmassor bestående av gråbrun lerig silt blandad med brun sand, grus, sprängsten, tegel, och betong.

Den södra ytan, omedelbart utanför grinden till det inhägnade området, var även det kraftigt stört av sentida aktiviteter som bedöms underlagras av en naturlig C-horisont bestående av gråbrun lerig silt. De cirka nio sydligaste löpmetrarna av schakt 300 samt delar av S250 och S280 och även de två schakten S200 och S225, grävdes inom denna yta (fig. 9 och 10). De två senare schakten grävdes för att endast tillfälligt nedlägga en elkabel och täcka över denna med grus,

i syfte att undvika skada på denna när grävmaskinen korsade ytan. De blev därför mycket ytliga, endast omkring 0,2 meter djupa.

Bedömning

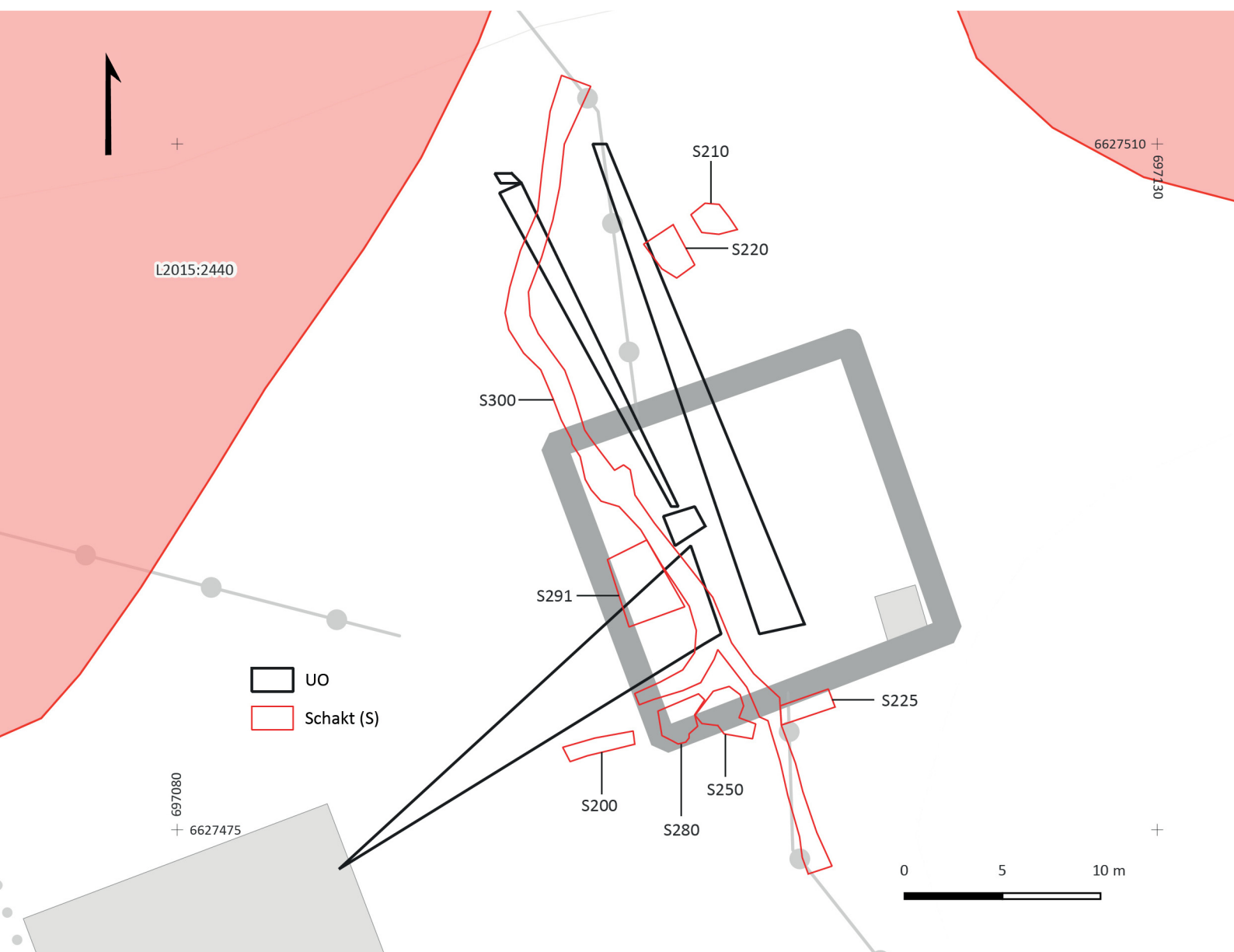
Ingenting av antikvariskt intresse påträffades. Hela UO förefaller kraftigt ha påverkats av etableringen av elnätinfrastruktur på platsen från och med 1900-talets mitt samt fortsatt verksamhet kopplad till denna. Med utgångspunkt i de observationer som gjordes i fält under den arkeologiska schaktningsövervakningens lopp förefaller det troligt att inget av antikvariskt intresse förekommer även inom övriga delar av den mellersta, inhägnade ytan, och sannolikt inte heller omedelbart kring denna.

Figur 9. Den södra delen av schakt 300. Foto mot söder.

Utvärdering av undersökningsplan

Det i förfrågningsunderlaget utpekade undersökningsområdet konstaterades i fält vara högst preliminärt. Då samtliga schakt fick anpassas till topografiska förhållanden, till exempel förekomsten av såväl naturliga som konstgjorda hinder, kom de grävda schakten därför att till större delen gå utanför UO:s angivna utsträckning, om än i dess omedelbara närhet. Schaktningsövervakningen utfördes i övrigt i enlighet med av Länsstyrelsen i Stockholm beslutad undersökningsplan.

Figur 10. Plan över UO och grävda schakt. Skala 1:300.

Referenser

Skriftliga källor

Ambrosiani, B. 1964. Fornlämningar och bebyggelse : Studier i Attundalands och Södertörns förhistoria. Stockholm: Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien.

Ramström, A. 2015. Arkeologisk utredning etapp 1 inför ombyggnad av väg 77 : Gottröra, Rimbo, Skederid samt Husby-Sjuhundra socknar, Norrtälje kommun, Uppland. Rapport 2015:61. Örebro: Arkeologgruppen.

Historiskt kartmaterial

Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK)

Häradsekonomiska kartan. 1901–06. Aktbeteckning J112-85-11.

Ekonomisk karta. 1960. Aktbeteckning J133-11J5a66.

Lantmäterimyndighetens arkiv (LMA)

Arealavmätning 1870. Aktbeteckning 01-ske-50.

Digitala källor

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Jordarter 1:25000 - 1:100000. <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisa-re-jordarter-25-100.html>. Dataåtkomst 2025-05-05.

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Strandförskjutningsmodell. <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisa-re-strandforskjutningsmodell.html>. Dataåtkomst 2025-05-05.

Bilagor

1. Schakttabell

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Djup (m)	Area m ²	Beskrivning	Kommentar
200	0,2	2,7	Schakt, rektangulärt, ca 3x0,8 m st (Ö–V), grävdes för att möjliggöra tillfällig nedläggning av kabel. Överst grästov, därunder mörkbrun sandig silt med inslag av 0,1–0,4 m st skarpkantade stenar.	Inget av antikvariskt intresse framkom.
210	1,3	2,4	Schakt, oregelbundet, ca 1,9x1,5 m st (NV–SÖ), grävdes för att förankra stag. Överst grästov, därunder mörkbrun sandig silt med rikligt inslag av grus och 0,1–0,6 m st rundade stenar (1 m tj). Därunder gråbrun lerig silt med inslag av småsten (C-horisont).	Inget av antikvariskt intresse framkom.
220	1,5	3,7	Schakt, närmast rektangulärt, ca 2,4x1,6 m st (NV–SÖ), grävdes för att förankra stag. Överst grästov, därunder mörkbrun sandig silt med rikligt inslag av grus och 0,1–0,6 m st rundade stenar samt recent skräp (1 m tj). Därunder gråbrun lerig silt med inslag av småsten (C-horisont).	Inget av antikvariskt intresse framkom.
225	0,2	3,7	Schakt, rektangulärt, ca 2,7x1 m st (ÖSÖ–VNV), grävdes för att möjliggöra tillfällig nedläggning av kabel. Överst grästov, därunder mörkbrun sandig silt med inslag av grus.	Inget av antikvariskt intresse framkom.
250	1,4	4,7	Schakt, oregelbundet, ca 3,1x2,5 m st (N–S), grävdes för att förankra stag. Överst grästov, därunder gråbrun lerig silt innehållande 0,1–0,5 m st rundade stenar. I den S delen framkom en elkabel. Grävdes delvis under staket.	Inget av antikvariskt intresse framkom.
280	1,7	4,2	Schakt, oregelbundet, ca 2,5x2 m st (Ö–V), grävdes för att förankra stag. Överst grästov, därunder gråbrun lerig silt innehållande 0,1–0,8 m st rundade stenar. Grävdes delvis under staket.	Inget av antikvariskt intresse framkom.
291	0,4–0,5	9,8	Schakt, närmast rektangulärt, ca 3,8x2,7 m (NV–SÖ), grävdes för placering av kopplingstorn. Överst grästov, därunder brun, grusblandad sand med inslag av 0,1–0,2 m st rundade stenar (0,2 m tj), därunder gråbrun lerig silt med inslag av 0,1–0,4 m st rundade stenar.	Inget av antikvariskt intresse framkom.
300	0,7–1	51,9	Schakt, oregelbundet, bestående av en ca 45 m l huvudgren (N–S) och en ca 5 m l sidogren (ÖSÖ–VNV), med en varierande bredd på ca 0,7–1,7 m, genomgående dock ca 0,7–0,9 m br. Markslaget i schaktet varierade mellan tre sektioner: norr om det inhägnade området, inom det inhägnade området, samt söder om det inhägnade området. I norr var överst grästov, därunder mörkbrun sandig silt med rikligt inslag av grus och 0,1–0,6 m st rundade stenar (0,4–0,6 m tj), därunder gråbrun lerig silt med inslag av småsten (C-horsiont). Inom inhägnaden bestod marken i dess helhet av fyllnadsmassor innehållande gråbrun lerig silt blandad med brun sand, grus, sprängsten, tegel, och betong, samt genomkorsat av flera elkablar. Söder om avspärrningen var överst grästov, därunder gråbrun sandig silt med inslag av grus och 0,1–0,3 m st stenar (0,3 m tj), därunder gråbrun lera (C-horisont).	Inget av antikvariskt intresse framkom.

En arkeologisk schaktningsövervakning genomfördes under april 2025 inom fastigheterna FINSTA 1:40 och FINSTA 1:66 i Norrtälje kommun, Stockholms län. Insatsen förleddes av byte av elstolpar och ledningar och genomfördes efter beställning av Vattenfall Eldistribution AB och efter beslut av Länsstyrelsen i Stockholm. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i samband med arbetena.

